

جایگاه چابهار در سیاست نگاه به شرق دولت دوازدهم

نقش بندر چابهار به عنوان تنها بندر اقیانوسی ایران در سواحل مکران نه تنها برای منافع ژئوپلیتیک هند در غرب آسیا حائز اهمیت است بلکه می تواند نقش اساسی در خارج کردن افغانستان از بن بست جغرافیایی و دسترسی راحت و ارزان هند به همسایگان جدید این کشور را فراهم کند.

علاوه بر این، اهمیت این بندر به دلیل تلاش چین برای افزایش نفوذ خود در همسایگان هند، اهمیتی دوچندان برای دهلی نو یافته است. چین با برنامه هایی نظیر ابتکار «یک کمربند-یک راه» و سرمایه گذاری در بندر گوادر پاکستان سعی در محدود ساختن حوزه نفوذ هند در این مناطق دارد. با همین استدلال بود که دهلی نو تصمیم به سرمایه گذاری عظیم در بندر چابهار را اتخاذ کرد.

در دسامبر ۲۰۱۸، شرکت سهامی محدود بنادر جهانی هند دفتری را در بندر چابهار راه اندازی کرد و عملیات ساخت بندر شهید بهشتی را در این شهر به عهده گرفت. این بندر می تواند ارتباط هند با افغانستان و آسیای مرکزی را تقویت و حفظ کند.

اساس روابط ایران و هند بر پایه «رفاه از طریق تقویت ارتباطات» بر همکاری دوجانبه در حوزه های انرژی، تجارت، ارتباطات و تقویت روابط تجار دو کشور متمرکز است. ایران و هند به همراه افغانستان پیمان سه جانبه ای را برای توسعه بندر چابهار امضا کرده اند.

ایران نقش حیاتی در کمک به هند برای تبدیل به یک قدرت نوظهور جهانی ایفا می کند. این روابط دوجانبه با ایران نه تنها برای تامین منافع اقتصادی هند ضروری است، بلکه اهمیت بسزایی نیز در توسعه نفوذ دهلی نو در همسایگان جدید در حوزه خلیج فارس و آسیای مرکزی خواهد داشت.

اهمیت چابهار در معادلات منطقه

موفقیت و شکست پروژه توسعه چابهار چنان با معادلات فرامرزی منطقه در هم پیچیده که دولت دونالد ترامپ رییس جمهوری آمریکا، در اوج سرسختی کم سابقه برای ضربه زدن به اقتصاد ایران اعلام کرد که توسعه این بندر را از شبکه فراگیر تحریم هایش استثنا می کند. وزارت خارجه آمریکا نقش این بندر را در اقتصاد و توسعه افغانستان به عنوان دلیل اصلی این معافیت اعلام کرد.

تصمیم وزارت خارجه آمریکا برای معافیت چابهار، نشانه ای بود از معرفی جایگاه ویژه این بندر در مناسبات منطقه ای و جهانی. این جایگاه چگونه به دست آمده و چه شد که چابهار، چابهار شد؟

چابهار نخستین بندر آب عمیق ایران

یکی از دلایل ساده و در عین حال مهم بندر چابهار این است که در پی ساخت و توسعه آن، این بندر به نخستین بندر آب عمیق ایران تبدیل خواهد شد.

بندرهای آب عمیق، نتیجه انقلاب صنعت حمل و نقل در کشتیرانی است که موجب شده تا کشتی های عظیم باربری صدها کانتینر را با هزینه بسیار اندک جابه جا کنند. خالی کردن یا بار زدن این کشتی ها در هر بندری ممکن نیست و به تجهیزات ویژه ای نیاز است.

ایران در حال حاضر چنین بندری در اختیار ندارد. به همین دلیل یکی از راه های اتصال ایران به دنیای تجارت بین المللی ورود این کشتی ها به خلیج فارس و سپس خالی کردن بار در امارات متحده عربی است. بندر جبل علی در این کشور یکی از دو بندری است که در خلیج فارس این ویژگی را دارد. (بندر دمام عربستان سعودی نیز بندر آب عمیق است).

در نهایت ساخت و توسعه بندر چابهار، ایران را در نخستین گام از امارات متحده عربی بی‌نیاز می‌کند. ضمن اینکه این بندر برخلاف بندرعباس، خارج از منطقه پرتنش خلیج فارس و تا اندازه‌ای دور از دسترس دشمن‌های منطقه‌ای و جهانی ایران قرار گرفته است. بندر چابهار تنها بندر ایران است که به شکل مستقیم و بی‌واسطه به اقیانوس هند دسترسی دارد.

آسیب‌پذیری بنادر ایران در حاشیه خلیج فارس در دوران دفاع مقدس به خوبی اهمیت استراتژیک توسعه چابهار را نشان داد. در نهایت بعد از پایان جنگ و در دورانی که دولت ایران در تلاش بود تا سیاست تنش‌زدایی و عادی‌سازی روابط، درهای اقتصاد ایران را به روی جهان باز کند، در سال ۱۹۹۲ در چابهار یکی از نخستین مناطق آزاد تجاری تاسیس شد.

چابهار؛ نقطه طلایی تجارت هند با جهان

اهمیت چابهار برای هند چنان جدی است که این کشور نزدیک به سه دهه است که به دنبال توسعه این بندر جنوبی ایران است. در واقع توسعه پروژه چابهار برای این کشور بسیار فراتر از افزایش مناسبات بازرگانی با ایران و صادرات به ایران اهمیت دارد.

نخستین مساله هند رقابت با اتحاد استراتژیک چین و پاکستان و یافتن جایگزینی برای بندر "گوادر" است. بندر گوادر عملاً خواهرخوانده پاکستانی چابهار است و در آن سوی مرز در بلوچستان پاکستان قرار دارد. فاصله دو بندر ۱۷۰ کیلومتر است و چین در آن بندر همان نقشی را بازی می‌کند که هند در چابهار. بندر گوادر نیز همانند چابهار به یک بندر آب عمیق تبدیل خواهد شد.

برای هند، چابهار نقطه کلیدی پروژه بلندپروازانه "گذرگاه بین‌المللی حمل و نقل شمال-جنوب" (The International North-South Transport Corridor) نیز هست؛ توافق‌نامه‌ای که از سال ۲۰۰۰ در انتظار معجزه‌ای است برای شکل دادن به یک راه ارتباطی-تجاری جدید که هند را از گذرگاه چابهار به شمال وصل می‌کند.

کاهش هزینه های صادراتی هند

از سوی دیگر به گفته کارشناسان، صادرات کالا از هند به آسیای میانه، قفقاز و حتی روسیه از طریق بندر چابهار حدود یک سوم در هزینه و زمان انتقال کالا به این کشورها صرفه جویی می‌شود و این عامل می‌تواند کالاهای هندی را با قیمت ارزانتر به کشورهای دیگر صادر کند.

مانسوک لال مانداویا وزیر کشتیرانی هند یکشنبه شب اعلام کرد که این کشور با توسعه بندر چابهار می‌تواند تا ۲۰ درصد در هزینه های ترابری و لجستیک ارسال کانتینر به کشورهای مستقل مشترک المنافع در آسیای میانه صرفه جویی کند.

وی افزود: تاکنون هند تنها از طریق اروپا و به صورت غیرمستقیم به کشورهای مستقل مشترک المنافع در منطقه آسیای میانه دسترسی داشت.

کشورهای مستقل مشترک المنافع شامل ارمنستان، بلاروس، آذربایجان، قزاقستان، قرقیزستان، روسیه و ازبکستان است.

وزیر کشتیرانی هند افزود: در یک تحول مهم، تخلیه و بارگیری کانتینر در بندر چابهار آغاز شده است. از طریق این بندر هزینه های لجستیکی انتقال کانتینر به کشورهای مستقل مشترک المنافع تا ۲۰ درصد کاهش خواهد یافت.

وی اضافه کرد: تاکنون ما با این کشورها ارتباط مستقیم نداشتیم، اما توسعه بندر چابهار این امکان را فراهم ساخته است. این پروژه برای هند اهمیت راهبردی دارد. اقدامات برای استفاده از زیرساخت های محلی در بندر چابهار در حال انجام شدن هستند.

وزیر کشتیرانی هند تاکید کرد: صادرات محموله های کانتینری به افغانستان که از ماه فوریه سال ۲۰۱۹ آغاز شد، روندی رو به رشد

داشته است. بندر چابهار به شکل قابل توجهی در حال گسترش فعالیت های خود است. هفته گذشته ۳۹ کانتینر یخچالی و معمولی افغانستان به مقصد هند بارگیری شدند. این یک دستاورد بزرگ در رشد بندر چابهار است.

استقبال هند از ایجاد منطقه آزاد تجاری در بندر چابهار

هند هفته گذشته از ایجاد منطقه آزاد تجاری در بندر چابهار استقبال کرد. ایران با ایجاد یک منطقه آزاد تجاری در بندر چابهار موافقت کرده است. در این راستا، یک یادداشت تفاهم میان سازمان بنادر ایران و مقامات منطقه آزاد تجاری برای اجرایی کردن قوانین و مصوبات مناطق آزاد تجاری در بندر چابهار امضا شده است.

آرون کومار رییس سازمان بنادر جهانی هند گفت: ایجاد یک منطقه آزاد در بندر چابهار حمل و نقل کالا و بار در این بندر را افزایش خواهد داد.

بهروز آقایی مدیرکل بنادر و دریانوردی سیستان و بلوچستان گفت: برای نخستین بار یک محموله ترانزیتی از بندر شهیدبهشتی چابهار در راستای توافق سه جانبه هند، افغانستان و ایران به هندوستان ارسال شد.

وی افزود: کشتی کانتینرر هیزل تعداد ۳۰ دستگاه کانتینر یخچالی و ۹ دستگاه کانتینر معمولی که همه آنها حاوی محموله های ترانزیتی از مبداء کشور افغانستان به مقصد بنادر موندرا و ناواشیوا بودند بارگیری و به همراه ۲۸ دستگاه کانتینر خالی به هند ارسال شد.

آقایی اضافه کرد: ۱۴ کشتی اختصاصی در ۲ سال اخیر برای حمل کالای اساسی افغانستان به بندر شهیدبهشتی چابهار وارد شده که تنها ۵ کشتی حامل گندم اهدایی دولت هندوستان به این کشور امسال وارد این بندر شده است.

سرمایه گذاری هند در بندر چابهار

دولت هند در برنامه بودجه سال ۲۰۲۱-۲۰۲۰ خود که به پارلمان این کشور ارائه شد، بودجه اختصاص یافته به پروژه بندر چابهار را در مقایسه با سال گذشته دو برابر افزایش داد و ناظران منتظر هستند تا این تصمیمات هند بسرعت جامه عمل بپوشد.

نشریه "پرینت" روز یکشنبه نوشت: در بودجه اعلام شده برای وزارت امور خارجه هند، ۱۰۰ کرور روپیه (معادل تقریبی یک میلیارد روپیه یا ۱۴ میلیون و ۱۰ هزار دلار) برای توسعه بندر چابهار ایران در نظر گرفته شده است.

افزایش بودجه پروژه بندر چابهار در زمانی که تنش ها میان ایران و آمریکا بسیار افزایش یافته، نشان دهنده اهمیت این پروژه برای هند و همچنین تعهد دهلی نو برای تکمیل بندر چابهار است.

آمریکا برای توسعه بندر چابهار به هند یک معافیت از تحریم های ایران داده است. در ماه دسامبر سال گذشته رسانه های هندی اعلام کردند که آمریکا یک تضمین کتبی به هند ارائه کرده است که بر اساس آن هند می تواند برای خرید تجهیزات در بندر چابهار اقدام کند.

نیرمالا سیتارمان وزیر اقتصاد هند در ماه دسامبر سال ۲۰۱۹ پس از دیدار با استیون منوچین وزیر خزانه داری آمریکا در دهلی نو اعلام کرد که هند برای ادامه تجارت با افغانستان به بندر چابهار ایران احتیاج دارد.

بندر چابهار ایران از لحاظ مختلف برای هند اهمیت زیادی دارد و مهمترین دلیل آن موقعیت راهبردی این بندر است. با ادامه اختلافات با کشورهای همسایه خود از جمله پاکستان و چین، هند تصمیم گرفته است تا یک مسیر جدید برای دسترسی به کشورهای غرب و آسیای مرکزی ایجاد کند و منافع خود را در افغانستان محصور در خشکی گسترش دهد.

فاز اول این بندر در ماه دسامبر سال ۲۰۱۷ با حضور حسن روحانی رئیس جمهور ایران و نمایندگان از هند و سایر کشورهای منطقه افتتاح شد.

بندر چابهار که در دریای عمان قرار گرفته است، دسترسی هند به افغانستان از طریق دریا را آسان می کند. دولت هند متعهد به سرمایه گذاری ۵۰۰ میلیون دلاری برای توسعه چابهار و همچنین سرمایه گذاری ۱.۵ میلیارد دلاری برای ساخت مجموعه ای از جاده ها و راه آهن شده است.

احمدعلی خلیل نژادی

